

Vertinimo komisijai

**VI LIETUVOS MOKINIŲ ETNINĖS KULTŪROS OLIMPIADA
ŠALIES ETAPAS**

**ETNOKULTŪRINIO PAŽINIMO TESTAS
TEMA „KALENDORINIAI PAPROČIAI IR LIAUDIES KŪRYBA“**

Amžiaus grupė: 8–10 kl.

60 taškų

Laikas užduotims atlikti:

45 min.

Taujėnai

2024 m. balandžio 26 d.

1. Peržiūrėję animacinio filmo „Margučių rytas“ fragmentą atsakykite į klausimus:

1.1. Filmuke pavaizduoti dviejų Velykų dienų šventimo papročiai. Kokių?

1) _____ Didžiojo šeštadienio

2) _____ Velykų ryto

2 taškai

Vertinimas

1.2. Močiutė pasakoja anūkei, kodėl žmonės per Velykas margina kiaušinius.

1.2.1. Paaiškinkite, kodėl:

_____ Nes pasaulis atsirado iš kiaušinio

1 taškas

Vertinimas

1.2.2. Koks šio pasakojimo žanras? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- Pasaka
- Sakmė
- Legenda

1 taškas

Vertinimas

1.3. Kaip dar vadinama Velykų bobutė? _____ Velykė

1 taškas

Vertinimas

1.4. Kuo Velykų bobutė dažo margučius? Išvardinkite tris priemones, kurias naudoja ir savo dainoje pamini Velykų bobutė:

1) _____ Dilgėlių lapai

2) _____ Ažuolo žievė

3) _____ Svogūnų lukštai

3 taškai

Vertinimas

1.5. Kokiais simboliniais raštais marginami kiaušiniai? Išvardinkite keturis:

- 1) _____ Paukščių pėdutės
- 2) _____ Augaliniai motyvai
- 3) _____ Žalčiukai
- 4) _____ Rombai, taškeliai, kt.

4 taškai

Vertinimas

1.6. Velykų bobutė dainuoja:

*Ė kas supa sūpuoklėlas, ūcia,
 Ė kas mēto velykėlas, ūcia?
 Kas man' supa, tam pyragas, ūcia!
 Ė kas stovi, tam botagas, ūcia!*

Kaip vadinasi tokios dainos? _____ Sūpuoklinės

1 taškas

Vertinimas

1.7. Kodėl per Velykas reikia suptis? Pažymėkite du teisingus atsakymus

- Kuo aukščiau per Velykas įsisupsi, tuo aukštesni bus linai, tuo ilgesnis bus jų pluoštas
- Kuo aukščiau per Velykas merginos įsisups, tuo greičiau ištekės
- Kuo ilgiau supsies, tuo būsi sveikesnis

2 taškai

Vertinimas

2. Paskutinį sekmadienį prieš Velykas bažnyčioje šventinamos verbos, padarytos iš visžalių ir anksčiausiai pavasarį atgyjančių augalų. Ką pagal senąją liaudies pasaulėjautą simbolizavo tokios verbos? Pažymėkite du teisingus atsakymus:

- Nepaprastą gyvybės galią
- Medžių šventumą
- Atgimstančią gamtą

2 taškai

Vertinimas

3. Apie kokią kalendorinę šventę pasakojama šioje ištraukoje iš Motiejaus Valančiaus kūrinio „Palangos Juzė“?

Tiems išvažiavus atvyko ožys su dideliais ragais, drauge su juomi buvo Giltinė apsilikusi su išverstais kailiniais, <...> barzda baisi iš arklio uodegos, uostai iš paršo šerių su dervu pri lūpų priklijuoti ir ilga uodega iš virvės. Toms grinčioj besisukant kišt įkišo ilgą savo snapą Gervė ir kiviškį cypti pradėjo. Vaikai grobstė gervei už snapą ir ki, ki, ki juokė. Ką aš regėdamas pradėjau griežti. Tuojaus gervė snapą savo brukš, brukš, babakš, babakš puošdama įniko šokti, ožys taipogi pakeperst strastrapi ėmė šokinėti, o giltinė su savo draugais šokdama dainavo „Ej opsa, opsa, opsa: krisi nešokantis žiopsa. Oj, ipsa, ipsa, ipsa; visi nešokantys vipsa“. Taip lig pusnakties bjauri gyvuliai voliavę išėjo į prišininę, pamėtė apdarus, pavirto į žmones ir sugrįžo į grinčią.

_____ Apie Užgavėnes

1 taškas

Vertinimas

4. Nuotraukose – vienos tradicinės vasaros šventės simboliai.

4.1. Kokia tai šventė? _____ Rasos, Joninės, Kupolės

1 taškas

Vertinimas

4.2. Kada ji švenčiama? _____ Birželio 23 d.

1 taškas

Vertinimas

4.3. Kodėl būtent tą dieną ji švenčiama? _____

_____ Nes tai trumpiausia naktis ir ilgiausia diena, nes tai vasaros saulėgrįža (tinka bet kuris atsakymas)

1 taškas

Vertinimas

5. Prieš šią šventę dauguma Krekenavos gyventojų pina žolynų vainikus ir jais puošia bažnyčią, šventorių, rūpinasi piligrimų nakvyne. Per šv. Mišias yra šventinamos puokštės, surištos iš skirtingas simbolines reikšmes turinčių augalų. Pažiūrėkite į nuotrauką ir atsakykite į klausimus:

	<p>Iš ko būna rišamos puokštės?</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
	<p>Iš lauko ir darželio gėlių, prieskoninių augalų, naujo derliaus vaisių ir daržovių</p>
	<p>Per kokią šventę tokia puokštė nešama pašventinti į bažnyčią?</p> <p>_____</p>
	<p>Per Žolinę</p>
	<p>Kokia šio papročio simbolinė prasmė?</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
	<p>Dėkojama už naują derlių ir šventinami žolynai, kad visus metus apsaugotų nuo negandų</p>

3 taškai
Vertinimas

6. Įrašykite lentelėje kalendorinės šventės pavadinimą:

Data	Šventės pavadinimas	Šventės aprašymas
Lapkričio 30 d.	Šv. Andriejus	Tai pirmoji žiemos šventė, nuo kurios skaičiuojama advento pradžia. Svarbus šios šventės akcentas – burtai, merkiama vyšnios šakelė
Sausio 6 d.	Trys karaliai	Tarpušvenčio (tarpukalėdžio) pabaiga
Kovo 4 d.	Šv. Kazimieras	Tą dieną Vilniuje jau daugiau kaip 400 metų rengiama mugė, kurios pavadinimas siejamas su Lietuvos šventuoju
Kovo 10 d.	40 paukščių diena	Parskrenda 40 paukščių
Balandžio 23 d.	Jurginės arba Šv. Jurgio diena	Gyvulių globėjo diena, ganiavos pradžia

5 taškai
Vertinimas

7. Parašykite mėnesių pavadinimus (mėnvardžius), susijusius su žemės ūkio darbais:

- 1) _____ Rugsėjis
 2) _____ Rugsėjis
 3) _____ Spalis

3 taškai

Vertinimas

8. Pavasarį piemenys, džiaugdamiesi parlekiančiais paukščiais, mėgdžiodavo jų garsus dviem būdais – balsu ir muzikos instrumentais. Atsakykite į klausimus:

8.1. Kurie paukščiai taip mėgdžiojami:

*Čyru vyru pavasaris,
 Palikau vaikelius nelesintus.
 Parlėksiu – palesinsiu,
 Prakirsiu ledelį – pagirdysiu.*

_____ Vieversys

*Aš tą sniegą sulesiu,
 O ledus išspardysiu!
 Paspirsiu ledą, paspirsiu ledą,
 Kaip niekį, kaip niekį!*

_____ Kielė

*Klyvis, klyvis, kas mane padyvys?
 Kiaušinėlius dėsiu, vaikelius
 perėsiu!
 Kiaušiniai taškuoti,
 Vaikeliai kuoduoti.*

_____ Pempė

*Čiaku, čiaku,
 Viršum medžių kirsiu šakų!
 Tak tak taku, medį plaku!
 Kai paplaksiu,
 Kirminėlių rasiu!*

_____ Genys

4 taškai

Vertinimas

8.2. Kokiam tautosakos žanrui – pasakojamajai, retorinei ar smulkiajai tautosakai – priskiriami paukščių pamėgdžiojimai?

_____ Smulkiajai tautosakai

1 taškas

Vertinimas

8.3. Kuriais iš šių instrumentų galima išgauti garsus, panašius į paukščių giesmę? Pažymėkite du teisingus atsakymus:

			
Medinė švilpynė	Labanoro dūda	Birbynė	Cimbolai
+		+	

2 taškai
Vertinimas

9. Perskaitykite dainos fragmentą, atsakykite į klausimus.

<p><i>Jei ne auksinės vasaros, Ne mėlynos vosilkos, Nebūtume atėję čia, Kur slenka dienos pilkos. O tas dulkėtas traukinys Taip toli nukeliavo. Prisimenu mamytę aš, Tas pievas, kur žaliavo. Prisimenu Tėvynę aš, Jos mėlyną padangę. Ar besugrįšime kada Į tėviškėlę brangią?</i></p>	<p>Apie ką ši daina? _____ Apie tremtį, apie tėvynės ilgesį (tinka bet kuris atsakymas)</p> <p>Kokiai dainų grupei ji priskiriama? _____ Tremtinių</p>
---	--

2 taškai
Vertinimas

10. Karinėse istorinėse dainose atsispindi tam tikro laikotarpio istorinės realijos. Kurie du karinių istorinių dainų apibūdinimai teisingi? Pažymėkite teisingus atsakymus:

- Dainos yra tiesiogiai susijusios su krašto istorija, jose apdainuojami istoriniai įvykiai, mūšiai, žūtys ir pan.
- Daugelis komponuojamos iš savarankiškų gamtos ir žmogaus gyvenimo paralelių, dažna ritualinė dialogo forma, būdingi specifiniai refrenai, mitologiniai elementai. Dainuojamos tam tikru metų laikotarpiu
- Jose poetizuojamas karys ir jo žūtis: pavyzdžiui, karį globoja Saulė ir Mėnuo, po mirties jis virsta rožės žiedu, raudonuogių putinu, ąžuolu, o Saulė gedėdama devynias dienas neužteka

2 taškai
Vertinimas

11. Jonas, Marija ir Agota buvo koncerte. Ten jie išgirdo senovines lietuviškas giesmes su priedainiais *čiūto, tata to, žilvitėli tūto, dabilia, ladūto*. Kokias giesmes jie girdėjo? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- Advento laikotarpio dainas
- Sutartinės
- Lalavimus

1 taškas

Vertinimas

12. Viena iš tautosakos rūšių yra sakytinė retorinė tautosaka. Kas jai būdinga? Pažymėkite du teisingus atsakymus:

- Tai sakomosios liaudies kūrybos rūšis, kuriai priklauso žanrai, išsiskiriantys savitu intonavimu (pakylėtas tonas, vaidybinis imitavimas), retoriška stilistika, tekstams būdinga monologo ar dialogo forma
- Tai pasakojamosios tautosakos rūšis, kuriai yra būtini siužetai. Tai kūriniai (dažniausiai nedidelės apimties), aiškinantys pasaulio, jo objektų, ypatybių kilmę, vaizduojantys žmogaus santykius su mitinio pasaulio būtybėmis
- Ekspresyviai raiška dažnai artima mažųjų formų (trumpų pasakymų) tautosakai, bet jos tekstai ilgesni, dalis kūrinių yra glaudžiai susiję su papročiais ir apeigomis. Tai žanrai, kurie lydi metų švenčių, darbo, šeimos gyvenimo reikšmingus momentus

2 taškai

Vertinimas

13. Sakmės yra itin gausus lietuvių pasakojamosios tautosakos žanras, o gausiausia jo grupė – mitologinės, arba senųjų tikėjimų, sakmės. Jose vaizduojamas žmogaus susidūrimas su mitinėmis būtybėmis (*ragana, velniu, aitvaru, laume, kauku, perkūnu ir kt.*), nepaaiškinamais, paslaptiniais reiškiniais. Kurios iš šių mitologinių būtybių būdingos šios savybės:

Namų dvasia, įsivaizduojama kaip gaidys, juodas katinas, rupūžė, koks nors žvėrelis, bitinas. Buvęs laikomas klėtyje, ant aukšto, ant girnų, ant palangės, maitinamas kiaušiniene, kukuliais, gaidžių skiauterėmis. Jį esą galima pasigauti, kai jis skrenda (skrisdamas atrodydavęs kaip ugnies kamuolys, ilgas pagaikštis, šienkartė, rankšluostis), prisijaukinti (ant girnų padedant kiaušiniene, pabarstant grūdų).	Aitvaras
Žmogiškoji būtybė, neva sudariusi sąjungą su blogio jėgomis, joms tarnaujanti ir todėl turinti ypatingų galių (burti, skraidyti ir kt.). Tikėta, kad ji gali daryti įtaką (dažniausiai žalingą) kitiems žmonėms, gamtai, pasiversti gyvūnu ar daiktu, vienus daiktus paversti kitais, iš tam tikrų ženklų spręsti apie žmogaus likimą, būsimus svarbius įvykius ir kt.	Ragana
Pasakojama, kad jos dažniausiai pasirodo prie vandens telkinių, šaltinių, pamiškėse. Žmogus su jomis susitinka dirbamuose laukuose, pirtyse. Jos atrodo arba kaip jaunos gražios merginos išpintais plaukais, arba kaip senos moterys, arba kaip milžinės. Gali pakeisti vaiką netikru, netyčia paliktus vaikus prižiūri, apdovanoja, tyčia paliktus sudrasko. Dirba moteriškus darbus (verpia, audžia), viską daro labai greitai.	Laumė

3 taškai

Vertinimas

14. Tradiciniai šiaudiniai sodai 2017 metais buvo įrašyti į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą, o 2023 m. – į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Kodėl? Pažymėkite du teisingus atsakymus:

- Todėl, kad tai labai sena lietuvių paprotinės dailės rūšis
- Todėl, kad rišami iš tradiciškai Lietuvoje auginamų javų šiaudų
- Todėl, kad tai yra puoselėjama ir praktikuojama tradicija iki šių dienų

2 taškai

Vertinimas

15. Šiuose karpiniuose pavaizduotas tas pats motyvas, labai dažnas lietuvių tautodailės dirbiniuose.

		
<p>Tradicinė tautodailė</p>	<p>Šiuolaikinė tautodailė</p>	<p>Šiuolaikinė tautodailė</p>

15.1. Koks tai motyvas? _____ Gyvybės medis

1 taškas

Vertinimas

15.2. Kurie iš šių karpinių priskirtini tradicinei, kurie – šiuolaikinei tautodailei? Įrašykite teisingus atsakymus po paveikslėliais lentelėje.

3 taškai

Vertinimas

16. Nuotraukose – tos pačios rūšies tautodailės dirbiniai.

			
Vaizduojamoji	Taikomoji	Vaizduojamoji	Taikomoji

16.1. Kokia technika padaryti šie dirbiniai? _____ **Keramika**

1 taškas

Vertinimas

16.2. Kurie iš jų priskiriami taikomajai, o kurie – vaizduojamajai tautodailei? Įrašykite teisingus atsakymus po nuotraukomis lentelėje.

4 taškai

Vertinimas

Šaltiniai:

1. <https://www.ekgt.lt/veiklos-sritys/etnokultūrinis-ugdymas/lietuvos-mokiniu-etnines-kultūros-olimpiada/metodine-medžiaga-tema-kalendoriniai-papročiai-ir-liaudies-kūryba.html>
2. <https://ekgt.lt/veiklos-sritys/etnokultūrinis-ugdymas/lietuvos-mokiniu-etnines-kultūros-olimpiada/metodine-medžiaga-rengiant-mokinius-olimpiadai-tema-kalendorines-sventes-ir-papročiai.html>
3. <https://ekgt.lt/etnografiniai-regionai/bendra-informacija/>
4. <https://www.vle.lt>
5. Animacinis filmas „Margučių rytas“, Filmų štrichai, 2007 (dail. Jūratė Leikaitė ir kt., komp. Kipras Mašanauskas)
6. <http://www.naujasigelupis.lt/?p=12938>